

עשו את הלא ייאמן זיוה צומברג על ענף החלב בערבה

יוסי מלול - משק הבקר והחלב
yossi@icba.co.il

האקלים הקשה, המרחק העצום, הקושי היומיומי - כל אלה לא עצרו את המתיישבים להקים יישובים וענף חלב מפואר בערבה שמרכזו מחלבת יטבתה.
זיוה צומברג, ליווה את התפתחות הענף מראשיתו וניאות לשתף אותנו בהישגים וגם בקשיים של גידול פרות וייצור חלב בתנאים הקשים של הערבה

אתה מלווה מקרוב את הקמת ההתיישבות והרפת בערבה, איך הגעת לקשר הזה?

נולדתי בב"ח העמק בעפולה ב-1938, עד גיל מצווה גרנו בעפולה ועברנו לחולון.

אחרי כיתה ח' הגעתי לקיבוץ חולדה כנער בחברת נוער ישראלית - "גורדוניה א' לחולדה" (מסדה זה ב' וניר עם ג') - שם התחלתי לעבוד ברפת כילד.

בכל יום אחר הצהריים, השתתפנו בחליבת צהריים, חלבנו פרות במכונה ניידת ואח"כ במכון חליבה בשנות ה-50. היה רפתן שקיבל אותי לענף והתאהב בי, ובהמשך, גם היה אביה של אשתי ואימץ אותי הביתה. **עירית** הייתה בכיתה ב' בחולדה והיינו כמו אח ואחות. למדתי להיות חבר קיבוץ. לקיבוץ הגיע חבר תנועה ודיבר על גרעין נח"ל לקיבוץ צעיר, עזבתי את חולדה וחזרתי להורים באמצע שמינית, עבדתי עם אבי עד הצבא והתגייסתי לגרעין "מגל וחרב" של הנח"ל.

היינו הגרעין המייסד לקיבוץ יטבתה, תחילה היינו בהכשרה בעין גב ואחר כך ירדנו להיאחזות בעין רדיאן, שבה שהו חיילים בסדיר. כשאזרחו את המקום היינו של"תניקים עד השחרור - ומאז אני פה!

זכר מסורת ותיקה - פעם בשנה, כל צמרת הענף יורדת לערבה ובעיקר לקיבוץ יטבתה כדי להשתתף במפגש יצרני החלב של המחלבה ולפרגן לעשייה הברוכה, באזור כל כך בעייתי למכלול התחומים של גידול בעלי חיים. בדרך כלל, אני מקבל חדר אורחים בקיבוץ, שכמוהו יש הרבה, לקבל את האורחים הצפוניים שמגיעים ובמשך יומיים-שלושה אני מבקר בחידושים ובהתפתחויות בענף שלנו בערבה.

בלב הרפת המרכזית נמצא **זיוה**, הלא הוא, **זאב צומברג**, שמזה עשרות שנים הוא המייסד, המורה, המדריך והסמל של שילוב התיישבות עם הקמת רפת ביישובי הערבה.

בלב הרפת המרכזית נמצא זיוה, הלא הוא, זאב צומברג, שמזה עשרות שנים הוא המייסד, המורה, המדריך והסמל של שילוב התיישבות עם הקמת רפת ביישובי הערבה

אות הוקרה בחגיגות החלב, ב-60 למדינה בכפר הירוק

זיוה זוכה פרס קפלן מ-1982 על העשייה שלו בערבה

בכל בוקר מכין חביתה לארוחת הבוקר של הצוות

בנימין לב לא היה נשוי במשך שנים רבות, שלחו אותו להדרכה ושם הוא חבר לאלמנה במושב מבקיעים עם שני בנים. הם התחתנו והחליטו שלא להוליד ילדים חדשים, הוא גידל את שני הבנים לתפארת. כיום, יש לנו בת שעובדת ברפת והיא בתו של אחד הבנים ששינה את שם משפחתו ל-לב, מתוך הערכה לאבא בנימין והבת נקראת **שקד לב** - נערה נהדרת שעושה דברים טובים ברפת.

שלוש עגלות שחור לבן ואחת של ברהמה לבנה שהאמא מתה בהמלטה. חלבנו שלוש פעמים ביום בידיים ושקלנו את החלב בכל חליבה ורשמתי את האוכל בכל יום - כדי לחבר בין ההוצאה לתפוקה

בנימין העמיס לי פרה וירדנו ליטבתה, הגענו בחמש בבוקר, חלבתי אותה ביד ובאתי עם דלי חלב טרי לחדר האוכל והייתה שמחה רבה. עשרה ימים אחרי כן, הגיעו עוד שתי מבכירות מהולנד וזו הייתה תחילתו של עדר החלב. הפרה המליטה מיד כשירדה ונקראה "רחלי" - ראשונה לתת חלב ליטבתה. ארבע פרות חלב, עדר כבשים ובקר, שלאחר ניסיונות רבים לא הצלחנו לשמור על המרעה - חילף החולות לא התחדש. אחרי הרעייה ועל השטח השתלטה קטנית קוצנית והפרה לא אכלה ואז חיסלנו את עדר הבשר עם 120 אמהות.

ברפת הייתה הרבה עבודה

בינתיים עבדתי ברפת החלב - שלוש עגלות שחור לבן ואחת של ברהמה לבנה שהאמא מתה בהמלטה. חלבנו שלוש פעמים ביום בידיים ושקלנו את החלב בכל חליבה ורשמתי את האוכל בכל יום - כדי לחבר בין ההוצאה לתפוקה.

משה היימן ביקר אצלנו מטעם אגודת ההזרעה "און" והוא אמר - "מה שתיתן לפרה לאכול יהיה לך גם בדלי" - **חיים עפרוני** היה המדריך הארצי מטעם הסוכנות ובביקור כאן רצינו עוד פרות. קיבלנו שמונה פרות מהקמת קיבוץ ניר עוז, כי כל הקיבוצים תרמו להם עגלה ולבסוף מכרו את העגלות. ככה המשכנו לגדול, קנינו גם עגלים לפיטום, ועוד עגלות ב"תקן בית דגן" של **שמואל אמיר**.

זיוה ברפת עם חי בנו והנכדים - כל המשפחה נושמת רפת

הבית בחולדה היה הבית הראשון שלי - עיריית הייתה בת 14.5 ואני בן 21 והיום היא 69 ואני 76.

הקמת הבית הרחב ביטבתה שבערבה

הגענו כחיילים להיאחזות, באפריל 1957 היו 23 פרות ערביות מ"המשולש" ופר ברהמה אחד. האזור היה ב-12.57 היינו הולכים בשטח של ה"חי בר" עם צמח "חילף החולות" ורעינו עליו, היה גם עדר של 100 כבשים לבשר. ב-23.12.1957 החליפו את השם "נחלאים ג' עין רדיאן" ליטבתה - **בן גוריון** החליט על השם - **"ויחננו ביטבתה" ביציאה ממצרים** - **"ארץ נחלי מים"**, היו שם מים, היה יישוב ערבי קטן והיה מעיין שנקרא עין רדיאן וכאשר אנשי מקורות חפרו בסביבה, עלו על מקורות המעיין. ביישוב היחידי בערבה, בעין יבה הישנה, היה מחנה צבאי והייתה פלוגה מקובצת של הקיבוץ המאוחד באילת שהפכה לקיבוץ אילת. שם הייתה קבוצה של בני משקים שהחזיקו במבני אום רשרש, הייתה מכבסה וספינת דיג ודגו ברשתות.

אילות עלו על הקרקע ב-1962 ועד אז היינו היחידים בערבה. באר אורה הייתה מחנה גדנ"ע ותמנע - מפעל נחושת.

בחג העלייה השתתפו 69 חברי גרעין, כולם היו עירוניים מקיני התנועה המאוחדת מחולון, מרחובות ומהכפר הירוק. מי שישב פה היה הצבא וגוף קטן של אזרחים עובדי סוכנות שהחזיקו את המקום בין מחזורי גרעיני ההתיישבות. היה מסגר, עובד גן ירק ודיר והיה **רוג' בנימין** יהודי מניו-זילנד, יד לימנו של **פרופ' עזרא אייל** שעשה ניסיונות עיכול של פרות וכבשים על צמח החילף.

הגרעין הכריז מהתחלה על המקום כקיבוץ ומיד עשינו גן ירק, תמרים, רימונים, כרם, תרנגולות, עגבניות, חצילים וחלקת מספוא.

תחילתו של עדר החלב ביטבתה עם הפרה "רחלי"

בנובמבר 57 קיבלתי הודעה לעלות צפונה לקחת שתי פרות. **משה סלע** קנה פרות חלב מהארץ ומהייבוא מהולנד. נסענו בטנדר ויליס של משפחה מאנגליה שתרמה להיאחזות. נסענו לבית יצחק והעמסנו בדחילו עגלה הרה, בתל-אביב העברנו אותה בזהירות למשאית של חברת יונה שהובילה לאילת. השאירו לנו מטר וחצי ומשם נסענו לקיבוץ שובל להעמיס פרה בתחלובה שנייה, אחרי המלטה והאיש שהעמיס לנו היה **בנימין לב ז"ל**, שהיה חבר שובל.

לזיוה יש סיפור קטן שמתחבר גם לימינו אלה

חצר ייבוש לזבל המזרחים

מכל מים מותפלים לשתיית הפרות

הזרעה מלאכותית. נסעתי לשבועיים בחולדה ולמדתי הזרעה עם ספקולום. הייתי, בטלפון השבור, מודיע על בקשת זרמה והיא הייתה זרמה טרייה. ככה התחלנו את ההזרעה המלאכותית, שלוש הזרעות לפרה ואם לא מתעברת מכניסים פר.

רפת אילות הוקמה אחרינו, קיבלו עגלות במתנה והן גדלו אצלנו עד שבנו את הרפת - מה שמכונה אומנה.

לאורך כל השנים עבדתי ברפת, שנתיים הייתי סדרן עבודה, שנתיים במחלבה, התנדבתי לעבוד כי תמיד חסרו שם אנשים.

התפתחנו במקביל למחלבה כי סיפקנו את צרכיהם העודפים - המכסות חלו גם עלינו והם התחילו ב-64 לערך.

איך הצטרפת למערך ההדרכה בשה"מ ומה הייתה העשייה המקצועית בערבה?

ברוך ממושב בניה, שעבד בהדרכה, עזב את השירות והיה חסר מודרך. מנהל לשכת ההדרכה בבאר שבע פנה אליי שצריכים מישהו כמוני, כי אני ליוויתי את הרפתות בהקמה. הקיבוץ הסכים וב-1981 התחלתי לעבוד, קיבלתי קביעות לחצי משרה בשה"מ.

יותר מאוחר, קיבוץ טללים לא הסתדר עם המדריך שלהם וכך עליתי גם צפונה מהערבה, תמיד הייתי בעבודה חלקית במקביל לריכוז הרפת.

בנימין לב קיבל אותי לשה"מ - הארגון הוקם בשנות ה-60 באיחוד של מחלקת ההדרכה של הסוכנות עם האגף המקביל במשרד החקלאות. הייתי מתחיל את היום ברפת, נוסע לאחד היישובים וחוזר להשלים ברפת וכך ביצעתי את שתי המשימות. עשינו הרבה תצפיות וניסויים עם חברי המחלקה.

באותן שנים גם הקמתי את התארגנות הרפת האזורית ופעלנו במשותף. היום, נותנים לפרות לשתות מים מותפלים או מעורבים, בזכות עבודת מחקר ביטבתה - השווינו וקיבלנו תוספת של 2 ליטר חלב במים מותפלים. בכל משק יש מתפיל מים שמוציא מלחים מהמים. בכל בית יש שני ברזים - מים רגילים ומים מותפלים והם מיועדים לשתיה. בכל רפת מוצב מכל של מים מותפלים לשתיית הפרות.

כל השנים עשינו ניסויים, **פרופ' ישעיהו פולמן** שהיה מדען ראשי ויצא לפנסיה, היה סטודנט צעיר ועבד במרעה, הייתה גדרה עם ארבע חלקות וארבעה עגלים והוא ורעייתו הצעירה היו רושמים בחופשת הקיץ את כל הפרטים. הם חיו בהיאחזות. יותר מאוחר הכרתי אותו כפרופ' מן המניין בענף.

הקמת המחלבה

בין הזמנים האלה היה חלב, התפוצצנו מחלב, במטבח היה מפריד שומן והאנשים אכלו שמנת חופשי.

היה מדריך מחולדה שקראו לו **משה הס**, איש של חלומות (ראה עץ שיטה כרות ושלח אותו לאפיקים לבחון את האפשרות להקים מפעל לדיקטים), הרעיון של המחלבה היה שלו - באילת קיבלו חלב שלוש פעמים בשבוע, ללא קירור, בארגזי עץ, ואת ההובלה שילמה מדינת ישראל, כי המחיר היה צריך להיות אחיד בכל המדינה.

החזון היה שאם המדינה תיתן לנו את עלות ההובלה שהיא משלמת, נקים מכון פסטור ונוכל לספק חלב טרי לאילת. **פנחס ספיר**, שר האוצר באותם ימים, היה האיש שהחליט על המקום ונתן אישור להקים את המכון. **אורי חורזו** היה חבר גרעין נשוי, שאחר כך נהרג בתאונת דרכים - ב-1966 היה מרכז משק שמינף את הרעיון. לצערנו, בדרך מהצפון נהרג בהתהפכות. ככה קמה המחלבה - במקור מכון פסטור, ב-3.1962 יצא המשלוח הראשון של חלב מיטבתה לאילת.

נותנים לפרות לשתות מים מותפלים או מעורבים, בזכות עבודת מחקר ביטבתה - השווינו וקיבלנו תוספת של 2 ליטר חלב במים מותפלים

בין הזמנים, התנועה, **חיים גבתי** ואחרים, ניסוי להניא אותנו מהקמת המחלבה ורצו שתנובה תעשה את העבודה.

בכל אותם ימים חלבתי פרות והיה אתי גם **טוביה נאור** שבא מקיבוץ מסדה. ב-63 התחתנתי וכבר היה מכון חליבה, הסככות הראשונות התחילו ב-1960. מכון טנדס ציוד דה-לוואל, אחר כך שדרת דג של אלפא-לוואל ובהמשך ציוד אלקטרוני של צח"מ אפיקים - כך 20 שנה, עד שעברנו למכון הנוכחי.

עד 2001 מכון החליבה היה צמוד מאוד למחלבה, ממש קיר אל קיר, ואז עברנו למשכן החדש.

לקראת פתיחת המכון הראשון, קיבלנו בינואר 62, משלוח של 50 עגלות מהולנד והיו לנו 20 משלנו, קנינו 27 עגלות וגידול עצמי - 15. סגרנו עם תנובה רחובות שנעלה אליהם שמנת מהפסטור ומהפרדת השומן.

הזרעה - ב-1958, עם ארבע פרות, התחלתי לנדנד ל"השירות" שצריך

פסלים של נסים ממה ברחבי הרפת והקיבוץ

רפתות בערבה וקשיי הגידול גם כיום

לאורך שנים, הערבה עבדה על חקלאות חורף שהיא ירקות ואחרי החורף הם עזבו. ענפי בעלי החיים הם ענפים מייצבים בכל ימות השנה וזה חלק מהטיעונים הציוניים - סוציאליסטים. היום כל העולם מלא חממות ועוקפים את בעיית האקלים, ההימור שלנו גם על בעלי חיים, די מצליח. בזמנו, חלמנו על עשיית מספוא להזנת בעלי חיים, היום עושים רק חציר - 400 דונם סורגום או סטריה. כל האחרים קונים מזון מהצפון, אבל עדיין כ-30% מפרנסת היישובים היא מהרפת. ירק עשינו במשקים בהתחלה ולכולם זה נגמר מהר יותר מיטבתה.

במושב עידן הולכים להקים רפת עם זיו מטלון ויהודה שפרוכי כמתכנן. החזון הוא שיש תשתית קיימת ואם הרפתות ילכו, גם המחלבה תיסגר - יש 60 עובדים מאילת שמתפרנסים מהמחלבה.

גם היום ענף החלב גורם מייצב בערבה, על אף שיש קשיים מיוחדים בערבה חשוב לפעול בתחומים שונים:

- תנאי האקלים - אפשר לשפר במבנים.
- עלות ההובלה - משלמים על כל טון עוד 85 ₪ (במקום 15 ₪ לטון אנחנו משלמים 100 וזה המון), את זה אף אחד לא מחזיר.
- מובילים את כל המזונות מהצפון ועובדים בעיקר על חציר במקום תחמיץ.
- התנובה יותר נמוכה בכל הרפתות.
- תחלופת פרות גדולה מאוד.
- מחירי הבשר יותר נמוכים.
- ההדרכה מהצפון חלשה, יש מדריך אחד מאשקלון ועד אילת, עם כל הרצון הטוב והיכולת.
- צוותי הרפתות ממוצעים למדי, תחלופה גבוהה, רווחיות נמוכה יחסית וכך משקיעים פחות.

השלישית הייתה קטורה עם פרופ' מימי ברמן, רפתות חד-צדדיות עם גגות מדרום לצפון.

סמר ויהל - שני מתכננים שונים, ביהל התק"ם תכנן ובסמר אמנון נוימרק מהקיבוץ הארצי.

הקורלים היו המצאה שלי - יצאתי לסיור של שלושה חודשים בארצות הברית, אלה הרפתות שראיתי וזה מצא חן בעיניי. כל הפרות יוצאות החוצה בערב ומנדפות את עודפי החום. לפני 14 שנה דיברו על 8 מ"ר לפרה במרבץ בצל והיו לנו 12 מ"ר וכיום אנחנו חושבים שיש לנו מעט צל ולכן אנחנו מוסיפים גגות.

ביטבתה וביהל, יש רוח טובה בכל השנה ורק כעשרה ימי חמסין גדול. זו גם הסיבה שלא הרכבנו מאווררים ברוב השנים וזה הוכח כנכון, בניסוי שעשינו עם ישראל פלמנבאום, עזרא שושני, רן סולומון ואני. היום אכן צריך יותר צינור.

איך נשמרת שרשרת ההון האנושי ברפת יטבתה?

כל השנים ריכזתי את הרפת, הגעתי לרוויה ורציתי להפסיק, היה צוות טוב ולפני כשבע שנים, חי בני החליף אותי.

לזכותו של חי ביטבתה, הצוות יוצא לקורסים וגם לסיורים מקצועיים וגם לראות יישומים ברפתות. יש טיפוח של ההון האנושי.

התורנים, ברובם חברי הקיבוץ, הם חלק מהחיבור שלנו לקהילה זה עולה כסף ולעתים גם גורם נזק. הם הולכים ומצטמצמים עם כל ההשלכות לעניין. בכל רפת בערבה הייתה לי יד בהקמה ובתפעול, אני כיום הכי ותיק באזור, ועד היום יש לי שעות רבות ביום ברפת ונהנה לראות את ההתפתחות שלה. יש לי המון סיפוק לראות את המחלבה והרפתות מסביב שהתפתחו לעולם אחר לגמרי.

מכולנו, ישר כוח לזיוה והרבה איחולי בריאות ועשייה נמשכת בענף. ■

ביטבתה וביהל, יש רוח טובה בכל השנה ורק כעשרה ימי חמסין גדול. זו גם הסיבה שלא הרכבנו מאווררים ברוב השנים וזה הוכח כנכון, בניסוי שעשינו עם ישראל פלמנבאום, עזרא שושני, רן סולומון ואני

שמנו לב שיש שונות גדולה בין המבנים ברפתות הערבה, עד לקיצוניות של מעט צל יחסית ודווקא במקום כל כך חם

בערבה יש מודלים מגוונים של מתכננים שונים ולכל אחד יש רעיונות משלו. המבנים הראשונים היו סככה קליפורנית, תכנון סוכנותי - ריפוד עמוק בלי קירות כמו בצפון.

בגרופית שהיא הרפת השנייה, יש גבעה מחלחלת עוד מימי ההיאחזות, קיבלו הוראה שלא לשים בעלי חיים אלא רק על תשתית בטון. חיפשו מבני בטון והמומחים מצאו רפת טפחות עם תאי רביצה.

חי צומברג מארח את צוות רפת המפלים בגולן

יחד אתי הגיעו לרפת גם חברי צוות הרפת המשותפת במושב יונתן בגולן בראשותם של נחמיה רסל היור ובני בוגנים המנכ"ל, כדי ללמוד על הרפת ובעיקר על מכון החליבה הגדול שלה

ח יסקר בתמצית, את המאפיינים העיקריים של רפת חלב ערבה, עם דגש על מכון החליבה הרצוי לרפת גדולה:

רפת חלב ערבה - שותפות של יטבתה עם רפת אילות, מכסה 7 מיליון ליטר, 650 חולבות, נחרוג בכ-6%, קשיים גדולים בקיץ. ב-2003 בנינו מכון בראייה עתידית - קרוסלה 48 עמדות של ser.

אין גשם ביטבתה - 6 מ"מ בכל השנה. הסככות שלנו צרות עם הרבה שמש, ברפורמה התכוננו בעיקר נגד הגשם (שאיננו) ואם היינו יותר מתוכננים אז היינו נותנים יותר צל - הגנה מהשמש ולא מהגשם. המגמה נמצאת בכל רפתות הערבה וצריך גגות קשיחים, כי הרשתות לא מחזיקות ברוח העזה בערבה.

הקרוסלה מתאימה לרפתות גדולות כי יש בה יעילות מיטבית. החליבה היא עוד עבודה ולא העיקרית. היא נמשכת שלוש שעות והצוות פנוי לעבודות נוספות. ל-1,000 פרות בחליבה זה לוקח כארבע שעות

רוצים גם מוצרי חלב עם חלבון. המלחמה יומיומית, מקרבים אוכל שמונה פעמים ביום, אין מכסה מותאמת מזג אוויר ועונה - נלחמים חזק בתנאי האקלים. **תורנים מהקיבוץ** - בעבר הם החזיקו את כל חליבות הערב וסופי השבוע וכיום הם יוצאים בהדרגה ונשארים רק בסופי השבוע - זה לא קל מקצועית.

מכון החליבה - קרוסלה של SCR, 48 עמדות, חולבים 240 פרות לשעה, בחליבה הגיינית שמאטה את החליבה, ל-10.45 ד' נמשכת החליבה בסיבוב שלם.

הקרוסלה מתאימה לרפתות גדולות כי יש בה יעילות מיטבית. החליבה היא עוד עבודה ולא העיקרית. היא נמשכת שלוש שעות והצוות פנוי לעבודות נוספות. ל-1,000 פרות בחליבה זה לוקח כארבע שעות.

המכון הוא אוטרולי, הכול נירוסטה, גלגלי אוקולון, שני מנועי שמן שמסובבים ואם יש תקלה אפשר לעבוד גם עם מנוע אחד.

מחזיקים ברפת את כל החלקי החילוף בגלל המרחק, חייבים אחזקה טובה. ככלל, אין תקלות והמכון עובד יפה, פעם אחת הפסדנו חליבה ועוד חצי. זה לא דורש תחזוקה יומיומית, מעט תחזוקה כללית והרבה פחות מהפרלל המקובל.

חי, אתה נולדת וגדלת בערבה וברפת, מה אתה מציע למוסדות לעשות כדי לסייע בשמירת ייצור חלב בערבה?

1. סבסוד הובלת המזונות.
2. מכסת ערבה בדומה למכסת העמקים.
3. מענקים לשיפור תנאי הפרה - בעיקר יותר גגות צל.
4. הגברת המעורבות של הענף בערבה: מחקרים, תצפיות, אנשי פוריות, הדרכה כללית, זמינות גבוהה יותר של מדריכים.
5. סיוע בטיפול הון אנושי. ■

עובדים בכוחות מקומיים בלי עובדים זרים - יש פרויקט של עבודה עברית, חצי שנה אחרי צבא, נותנים להם שיעורים על קיבוץ, שיתופיות ערך מוסף. 13 עובדים, הסלפיסט פנסינור וכך גם איש הקלטורים. שבעה חברי יטבתה, כולל אחזקה, בריאות ויונקיט.

חדר האוכל בקיבוץ פתוח שבעה ימים ואין עובדים זרים, גם בתמרים ובגד"ש, מנסים לפתור הכול באמצעים מכניים - עד כה מצליחים להחזיק מעמד.

קולטים 6-7 משפחות בשנה ולא רק בנים ממשיכים, בונים ומשפצים. כיום יש 340 חברים.

רוצים לגדול - ברפת מחפשים שותף שלישי והקרוסלה יכולה לקלוט עד 1,200 נחלבות. התנובה נמוכה יחסית וצריכים יותר חולבות מרפתות עם תנובה גבוהה יותר. התנובות נמוכות יותר בגלל הקיץ והצפיפות.

גודל כל קבוצה כ-160 פרות, עומדים לבנות סככה מרחבית חדשה. **צינון** - יש רוח טבעית, המים נפתחים על פי בקר ויש צינון באבוס.

בקיץ הפרות יוצאות לחצר, מצננים 8 פעמים ביום, כולל בחליבות והפרות לא נחות כלל. כל קבוצה מקבלת פעמיים חצי שעה.

הזנה - עובדים עם סלף, מנות יבשות ומרטיבים עם מים, לא מזינים עם תחמיץ אלא רק עם חציר.

חלבון - הרבה שנים החלבון לא נחשב במחלבה ולא טיפחנו לו, כיום יש פער ואנחנו צריכים לסגור אותו במשך כמה שנים. רצים על חלב וכיום

עדרי החלב בערבה

חי הברון - חוברת 170, 1981

לפני יותר מעשור שנים, ביצענו סריקה ממוחשבת של כל חוברות משק הבקר והחלב מאז 1952 וכל החומר נמצא כעת ברשת החלב לטובת כלל חברינו בענף. ניתן בהקלדה פשוטה לקבל את כל החומר על פי שם הכותב או שם הנושא וכך, בלחיצת כפתור, קיבלתי שפע של כתבות שהתפרסמו במשק הבקר על זיוה וענף החלב בערבה. להלן נביא קטע על התפתחות הענף בערבה בתחילת שנות ה-80

העדרים השיתופיים

העדר הגדול והמצטיין נשאר זה של יטבתה. ההצלחה מתבטאת קודם כל בתנובה גבוהה מעל ל-8,000 ליטר, בעדר בן 250 פרות. צוות העובדים מגובש ויציב.

הבעיה המרכזית בה' הידיעה בכל משקי הערבה היא תחלופת עובדים מהירה מדי וכתוצאה מכך, חוסר הניסיון בניהול העדר ובעבודה השוטפת היומיומית. זו הסיבה העיקרית לפער בתוצאות שהושגו בעדרים השיתופיים הסמוכים זה לזה מבחינה גאוגרפית ואשר תנאיהם האקלימיים זהים למדי.

כבר אז הורגש הצורך להקים ענף חקלאי יסודי אחד לפחות, דוגמת רפת חלב, אשר קושר את המתיישבים למקום יותר מאשר ענפים אחרים

העדר המשפחתי בפארן

סיפור ההצלחה של עדרי הערבה הצעירים הוא העשייה במשקים המשפחתיים של פארן. כיום נמצאות במושב כ-350 פרות ב-10 יחידות משק. ביחידות הרפת התפתחו צורות מעניינות של שותפות בין הבוקרים בארבעה משקים, מנצלים שני שכנים את אותו מכון החליבה, כל אחד חולב את פרותיו במכון המשותף, בעוד כל אחד מהמשקים מנהל בצורה נפרדת.

שני משקים נוספים התאחדו לגמרי, לפחות מבחינת עדרי החלב שלהם. כפולה זו היא כיום העדר הגדול של פארן - כמעט 100 פרות במכון שנחלבות בדגם שדרת דג 6X6 החליבה מתבצעת על ידי חולב יחיד. בשנה שעברה שיווק המושב כ-2.5 מיליון ליטר חלב, התנובה הממוצעת הייתה כ-7,000 ליטר לפרה. משקי החלב מגדלים אספסת, לירק טרי וגם לשחת. לרשותם עומדות כמויות מים גדולות למדי, אשר מרשות להם לעסוק גם בגידולים נוספים. כך יש לצד הרפת, עוד כמה דונמים של כרם או של תמרים. אגב, לפארן, יש בעיית מים מיוחדת במינה - מאחת הבארות יוצאים המים בחום של 90 מעלות ולכן יש צורך "לקרר" אותם לפני שהם ניתנים לשימוש בשדה. ■

כ-1,100 פרות חולבות מאכלסות כיום את עדרי הערבה. בקיבוצים יטבתה - העדר הוותיק החלוץ באזור, אילות, גרופית, קטורה ובמושב פארן. שני קיבוצים חדשים יהל וסמר - מתכוונים להקים עדרי חלב נוספים שנמצאים בשלבים מתקדמים יותר (יהל) ופחות (סמר) של בניו הרפת.

רעיון גידול בקר וייצור חלב באזור מדברי זה, נהגה עוד בשנות ה-50, עם תחילת יישוב הערבה. קיבוץ יטבתה היה היישוב החקלאי הראשון באזור והתמקם כ-40 ק"מ צפונית מאילת "העיר" דאז, שבעבורה תוכנן עתיד כמרכז תעבורתי ותעשייתי ואולי אף תירות.

ענפי החקלאות שקיבוץ חדש כיטבתה היה יכול לפתח, במגבלות הקיימות במקום מבחינת כמות המים ואיכותם, היו מצומצמים למדי. כבר אז הורגש הצורך להקים ענף חקלאי יסודי אחד לפחות, דוגמת רפת חלב, אשר קושר את המתיישבים למקום יותר מאשר ענפים אחרים.

אחרי מלחמת סיני ב-1956, החלה העיר אילת להתפתח אוכלוסייתה גדלה ואתה גם צריכת החלב. חלב ומוצריו הטריים הובאו יומיום מבאר שבע, במשאיות קירור מיוחדות. בתנאים אלה מה טבעי יותר מאשר הרעיון לא רק לייצר חלב ביטבתה, אלא אף לעבד אותו ולשווקו באילת ישירות. כך הוקמה, אחרי "מלחמות" לא מעטות עם תנובה, המחלבה ביטבתה, המהווה כיום ענף מרכזי במשק ומועסקים בה כשני תריסרי חברים.

תחילה עיבדה המחלבה רק את מעט החלב שהמשק עצמו ייצר, אך עם פיתוח העדרים הנוספים, התפתחה גם המחלבה וכיום משווקים כל עדרי האזור את חלבם דרכה.

ייצור החלב באזור הגיע בשנה האחרונה - תש"מ, לכ-9 מיליון ליטר חלב. זה שנים אחדות מפגר פיתוח השוק באילת אחרי פיתוח ייצור החלב בערבה ותנובה לוקחת את מחצית מהחלב בנוצר משווקת לתנובה באר שבע.

ביטבתה מקווים שפיתוח מוצר מסוים יפתור את בעיית העודפים באזור ומדובר במיוחד על מוצר חדש ומוצלח ביותר - "מעדן זהב", אשר תנובה אינה מייצרת באף אחת ממחלבותיה ואשר על פי הערכת אנשי יטבתה, עשוי להיות "להיט" למכירה בכל הארץ! לכן מצפים השנה להגברת עיבוד החלב במחלבת יטבתה.

